

Samarqand Davlat Universiteti , Kattaqo'rg'on filiali , Pedagogika fanlari doktori , Docent.cMustafayev Shomurod Normo'minovich taqrizi ostida

Baxauatdinova Nargiza

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Nukus filiali
3-kurs talabasi

**YOSHLARNI TAYYORLASHNING MUSOBAQADAN OLDINGI BOSQICHIDA O'QUV YUKI
KO'RSATKICHLARINING OMIL TAHLILI 12-13 YOSHLI GIMNASTIKACHILAR**

Annotatsiya. Statistika usul sifatida omillarni tahlil qilish ko'plab sport turlarini o'rganishda keng qo'llaniladi.

Kalit so'zlar: Omillarni tahlil qilish, korrelyatsion tahlil, musobaqadan oldingi mashg'ulotlar, gimnastika ko'p kurashlari, tayyorgarlik turlari.

Аннотация. Факторный анализ как статистический метод широко используется при изучении многих видов спорта.

Ключевые слова: факторный анализ, корреляционный анализ, предсоревновательная подготовка, гимнастические многоборья, виды подготовки.

Annotation. Factor analysis as a statistical method is widely used in the study of many sports.

Key words: Factor analysis, correlation analysis, pre-competitive training, gymnastik all-around, types of training.

Kirish. Statistika usul sifatida omillarni tahlil qilish ko'plab sport turlarini o'rganishda keng qo'llaniladi. Sport gimnastikasida yosh gimnastikachilar uchun ushbu usulning yuqori samaradorligi Yu.K.Gavredovskiy, M.N.Umarov, A.K.Eshtaev, D.X.Umarov, G. M. Hasanova gimnastikachilarning motor faoliyati tuzilishini aniqlash uchun texnik mahorat va maxsus jismoniy tayyorgarlik ko'rsatkichlari bo'yicha omillarni aniqlash uchun.

Materiallar va uslublar. Biz musobaqaga tayyorgarlik jarayonini etarlicha to'liq aks ettiradigan o'quv yuklarining eng muhim 22 ko'rsatkichini ro'yxatdan o'tkazdik. Tadqiqot 30 nafar istiqbolli yosh gimnastikachilar (1-razryad va KMS) bilan 2017-2018-yillardagi 6 ta musobaqaga tayyorgarlik ko'rish bosqichida o'tkazildi. Barcha musobaqalarda sportchilar muvaffaqiyatli ishtirok etdilar, ko'p kurashda va alohida turlarda sovrinli o'rnlarni qo'lga kiritdilar. Biz korrelyatsion tahlilni gimnastikachilarning mashg'ulot yuklarining chambarchas bog'liq ko'rsatkichlari guruhlarini ajratish bilan bog'liq bo'lgan omillarni tahlil qilishning dastlabki tartibi sifatida ko'rib chiqdik.

Natijalar va muhakamalar. Tahlil raqobatbardosh dasturni tayyorlash jarayonini aks ettiruvchi ikkita asosiy ko'rsatkichlar guruhining mavjudligini ko'rsatadi. Parametrlarning boshqa guruhlari (vaqtinchalik, SFP, trambolin va xoreografik tayyorgarlik) mustaqil ahamiyatga ega. Ular gimnastikachilarni musobaqalarga tayyorlashning alohida jihatlari tavsiflaydi va asosiy guruhlar bilan o'zaro bog'liqdir.

Birinchi bosqichda olingan korrelyatsiya matritsasi faktor shkalasi matritsasiga aylantirildi. O'rganilayotgan hodisa to'g'risida eng muhim ma'lumotlarni o'z ichiga olgan o'quv yuklarining 22 ko'rsatkichini faktorizatsiya qilish natijasida umumiy dispersiyaga har xil hissa qo'shadigan 5 omil aniqlandi.

Birinchi omilning eng muhim hissasi (50,8%). Bunga faqat kombinatsiyalarga tegishli o'quv yuklarining ko'rsatkichlari guruhi kiritilgan. Yuqori vazn koeffitsientlari bo'lgan birinchi omilda olingan ko'rsatkichlar tayyorgarlikning musobaqadan oldingi bosqichida asosiy hisoblanadi. Bu tayyorgarlikning ushbu bosqichida o'quv yuklarini rejalashtirish va nazorat qilish uchun muhimdir. Sport gimnastikasi bo'yicha musobaqalarda hakamlar brigadasi kompleksda faqat kombinatsiyalarni baholaydi. Bu shuni anglatadiki, sportchilar to'plangan

potensialni individual shakllarda kombinatsiyalarni bajarish va musobaqaning har bir kuni uchun ko'p kurashda ma'lum miqdordagi ball to'plash orqali amalga oshiradilar. Yaxlit kombinatsiyalar asosida yaqinlashib kelayotgan raqobatbardosh faoliyatning ayrim xususiyatlari modellashtiriladi va shu bilan mashg'ulotlar va musobaqalar rejimlari yaqinlashadi.

Birinchi omilga kiritilgan mashg'ulot yuklarining barcha ko'rsatkichlaridan sportchining musobaqaga tayyorligini nazorat qilish uchun har bir alohida shaklda ham, ko'p kurashda ham bajarilgan kombinatsiyalar umumiy sonining foizida aniqlanadigan barqaror to'liq kombinatsiyalar sonining ko'rsatkichi eng informatsiondir. Yuqoridagi kombinatsiyalarning barcha ko'rsatkichlari ushbu omil bilan vazn koeffitsientining eng yuqori qiymatlari bilan bog'liq. Shu munosabat bilan birinchi faktor biz tomonidan "bajarilgan kombinatsiyalar soni" omili sifatida talqin etiladi.

Keling, ikkinchi omilga to'xtalamiz. Uning umumiy dispersiyaga qo'shgan hissasi 14,7% ni tashkil qiladi. O'quv yuklari ko'rsatkichlarining bog'lovchi guruhining eng yuqori vazn koeffitsienti bajarilgan texnik tayyorgarlik elementlari soniga to'g'ri keladi. Ushbu omil raqobatbardosh harakatlar elementlarini tanlab takomillashtirish, organizmning funktsional imkoniyatlarining umumiy darajasini oshirish, o'ziga xos xususiyatlarini rivojlantirish va umumiy ish faoliyatini etarlicha yuqori darajada ushlab turish uchun maxsus tayyorgarlik va umumiy tayyorgarlik mashqlaridan tizimli foydalanishni tavsiflaydi.

Ikkinchi omilga kiritilgan o'quv yuklari ko'rsatkichlarining maqsadiga asoslanib, biz uni "bajarilgan elementlar soni va tayanch sakrashlar" omili deb atadik.

Uchinchi omil mashg'ulot kunlari, mashg'ulotlar, sof mashg'ulot vaqtlari sonining o'zaro bog'liq ko'rsatkichlari bilan belgilanadi. Shuning uchun biz musobaqa oldidagi bosqichda vaqtinchalik xususiyatlarni tavsiflovchi ko'rsatkichlar omilini "vaqt ko'rsatkichlari" omili deb atash mumkin deb hisoblaymiz.

To'rtinchi omil "SFP" omilidir, chunki bajarilgan SFP elementlari va yondashuvlari sonining ko'rsatkichlari juda yuqori.

Umumiy namuna dispersiyasining 4,9 foizini tashkil etuvchi beshinchi omil trambolin va xoreografiyada elementlar soni va bajarilgan yondashuvlar bo'yicha sezilarli og'irliklarni aniqlaydi. Bularning barchasi uni "trambolin va xoreografik tayyorgarlik" omili sifatida talqin qilish uchun asos yaratadi.

Xulosa. Gimnastikachilarni tayyorlashning musobaqadan oldingi bosqichidagi mashg'ulot yuklari ko'rsatkichlarining tuzilishi aniqlandi, shu jumladan ularning har biri umumiy dispersiyaga har xil hissa qo'shadigan beshta omil: bajarilgan kombinatsiyalar soni omillari (hissa-50,8%), bajarilgan elementlar soni va tayanch sakrashlar (14,7%), vaqt ko'rsatkichlari (9,8%), SFP (8,1%), trambolin tayyorlash (4,9%).

Gimnastikachilarning (MS dasturida qatnashadigan) musobaqadan oldingi tayyorgarlik bosqichidagi musobaqalarda tayyorgarligini to'liqroq amalga oshirish uchun turlar va ko'p kurashlardagi kombinatsiyalarning barqaror bajarilishini, texnik va maxsus jismoniy tayyorgarlik elementlarini, qo'llab-quvvatlovchi sakrashlarni doimiy nazorat qilish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda «2017-2021 yillarda Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2707-sonli qarori;
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-sentabrda «Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3261-sonli qarori;
3. B.T. Haydarov. Eshtayev. G.X. Ibroimova «Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida gimnastika mashg'ulotlarini tashkil etish shakllari.

4. Goncharova O.V. Yosh sportchilarning jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish. T., O'zDJTI, 2005.- 171 b.
5. I.I Morgunova – Gimnastika – Toshkent 2017. - 93-94 b.